

SESSIE 8 – DE MEESTER: Wat is de rol van de volwassene in het groeien en leren van het kind?

Spreker

Jan Masschelein is hoogleraar wijsgerige pedagogiek en leidt het nieuw opgerichte Laboratorium voor Educatie en Samenleving aan de K.U.Leuven.

Intro

Jan Masschelein reflecteert met het publiek over de essentie van meesterschap. Hij neemt daarvoor de films van de gebroeders Dardenne als leidraad. En confronteert zijn inzichten met voorbeelden uit de praktijk. Zo stelt hij het publiek bloot aan 'de oncomfortabele dimensie van de educatieve praktijk'.

'Om de wereld te openen, moet je de deur dicht doen.'

Jan Masschelein steekt van wal met het problematiseren van zijn lezing en verklaart dat de titel dezes moeilijk houdbaar is vanuit pedagogisch perspectief. Het gaat hem immers niet om de volwassene, maar om de Meester van een school en Maschelein wil het niet over groeien hebben, maar over vorming en de wereld. Want wat is 'school maken?' Men mag niet vergeten dat 'school' etymologisch gezien gebaseerd is op het Griekse 'scholé', wat 'vrije tijd' betekent en dat is, aldus Masschelein, het open communic/seren van de wereld. School gaat in die zin niet om de vraag wie ik ben of wat mij iets zegt, maar wel: wat heeft de wereld mij te zeggen?

Masschelein ziet vooral in de film *Le Fils* van de gebroers Dardenne, maar evengoed in de romans *Nachttrein naar Lissabon* (Pascal Mercier) of *Schoolpijn* (Daniel Pennac) momenten waarin de kracht van het meesterschap duidelijk wordt. In *Le Fils* biedt een leraar houtbewerking kansen aan een leerling, en dit in volle besef dat deze leerling de zoon van de leraar vermoord heeft. Hij kan dat, aldus Maschelein, net omdat hij meester is. Hij voldoet misschien niet aan de competentieprofielen, maar geeft wél zin en inspiratie aan het leven. Door hem raakt de jongen immers gefascineerd door de omgang met hout. In *Nachttrein naar Lissabon* ziet Maschelein eerder het omgekeerde gebeuren: daar celebreert een leraar Grieks niet de woorden, maar zichzelf, en daarmee houden, aldus het hoofdpersonage van de roman, de Griekse woorden op Griekse woorden te zijn.

'Pedagogisch' zijn is dan mensen in een beginsituatie plaatsen, waarin ze ervaren dat ze 'kunnen' én bekwaam zijn. Maschelein plaatst kritische bemerkingen bij het huidige discours van talentontwikkeling dat volgens hem vooral een kwestie van moeten is. De 'vrije tijd' die school kan zijn, is net tijd onttrokken aan de gewone sociaal-maatschappelijke of economisch-productieve tijd. Door zulk een bres te slaan in de tijd en die open te houden, worden woorden en dingen op zichzelf gesteld en kunnen ze vrij van hun gewone gebruik in een nieuw licht verschijnen. Het pedagogische is dan het tijdelijk buiten werking stellen van sociale krachten, en dat gebeurt doordat iets op zichzelf belangrijk wordt.

Zo neemt de leraar uit *Le Fils* geen wraak op de jongen, ondanks het onbegrip van zijn vrouw, die niet snapt dat hij blijft lesgeven en niet gewoon gaat werken bij z'n broer die schrijnwerker is. Dan kan hij toch ook met hout bezig zijn? Hij kiest er echter voor zijn

meesterschap uit te oefenen op school en net daardoor kan het hout los van zijn gebruikswaarde en als ding an sich hen iets zeggen, misschien zo van betekenis dat de jongen timmerman wil worden en de man opnieuw vader leert zijn. De pedagogische daad bestaat dan in het letterlijk ter beschikking stellen van woorden of dingen, als genereuze daad van de oudere naar de jongere: 'dit is zo belangrijk dat ik zonder niet kan leven, maar ik leg het op tafel en hoe je het gebruikt, is aan jou.' In deze 'vrije tijd' wordt een wereld meegedeeld waardoor je zo beroerd en gevormd wordt dat het deel van je leven begint te worden. De leraar uit *Le Fils* is dan ook letterlijk naar het hout gevormd. Vorming is immers niet jezelf graag zien en kennis etaleren, maar inspirerend zijn voor anderen. Men moet de wereld willen mee-delen. Dit mee-delen kan je dan tegelijkertijd begrijpen als verder verdelen/vermeerderen met iets nieuws en er deel aan hebben (inter-esse).

Jan Maschelein ziet 'vrije tijd' vooral ontstaan als aan bepaalde voorwaarden voldaan is. Zo moeten er ten eerste zowel fysieke als symbolische drempels opgeworpen worden, waarvan de schoolpoort allicht de bekendste is. Om de wereld te openen, moet je de deur dicht doen, aldus Maschelein, maar het is ook een kwestie van infrastructuur: men moet er letterlijk voor gaan zitten. Naast de leerstof (als doel op zich), is ook discipline belangrijk, maar alleen dan als regels helpen om aandachtig bij de les te zijn en concentratie mogelijk maken. *Last but not least* is er de Meester die tegelijkertijd verantwoordelijk is voor de wereld (als in 'dit vinden we belangrijk') én de leerlingen: hij biedt hen mogelijkheden tot ervaring.

Nochtans ziet Jan Maschelein voortdurend pogingen om 'vrije tijd' ongedaan te maken, om net de utiliteitswaarde van dingen en woorden wel vast te leggen. Maschelein ziet in de professionalisering van de leerkracht een gevaar en vooral dan wanneer school gezien wordt als een verzameling *learning outcomes* waarbij de tijd gemobiliseerd wordt om in topscholen op talentenjacht te gaan. Gecombineerd met een institutioneel wantrouwen (als je niet voortdurend zegt waarom je waarmee bezig bent, ben je niet te vertrouwen), leidt ook de psychologisering van het onderwijs tot een banalisering van het begrip 'vrije tijd'. Tijd is – zo begrepen – dan vooral ontwikkelingstijd, waarin de leerkracht slechts dat doet wat bij de ontwikkeling past, waarin woorden gereduceerd worden tot het spuien van een persoonlijke mening en gesprekken slechts uitwisseling van opinie zijn. De wereld als leerprobleem wordt op die manier gereduceerd tot de wereld waar 'ik' iets mee kan doen.

Nieuwe pedagogische methodes ontslaan de leerkracht nochtans niet van de verantwoordelijkheid tot antwoorden en zich kwetsbaar opstellen. Liefde voor het vak is voor Maschelein dan ook iets anders dan deskundigheid. Hij ziet meer heil in het liefhebber-karakter van de leerkracht, als een positief begrepen amateurisme waaruit zorgzaamheid voor het ding an sich spreekt. De liefhebber is een perfectionist: hij wil alles over zijn liefhebberij weten en koestert een continue kleine bezorgdheid over datgene waarmee hij bezig is: 'het moet juist zijn.' Maar eerder dan dit gebruik vast te leggen, moet het telkens opnieuw uitgevonden worden om eer te doen aan de liefde voor woorden en dingen.